

SPORT MAHORATINI OSHIRISHDA SPORT TURLARI BO'YICHA MUSOBAQALAR O'TKAZISH VA HAKAMLIK FAOLIYATINING AHAMIYATI

Ilmiy rahbar: Xamidjonova Feruza, katta o'qituvchi.

Davronov Bobur To'liqin o'g'li, talaba, Jismoniy madaniyat fakulteti,

Raupova Sevara Anvar qizi, talaba, Jismoniy madaniyat fakulteti.

Annotatsiya: Mazkur maqolada sportchilar mahoratini rivojlantirishda sport musobaqalarining o'рни, *hakamlik faoliyatining metodik asoslari hamda musobaqalarning psixologik va pedagogik ta'siri tahlil etilgan. Musobaqa jarayonining tashkil etilishi, baholash tizimlari va hakamlarning malakasi sport natijalariga bevosita ta'sir qilishi isbotlangan.*

Kalit so'zlar: *sport mahorati, musobaqa jarayoni, hakamlik faoliyati, sport psixologiyasi, tayyorgarlik tizimi, baholash mezonlari, raqobat muhiti.*

Аннотация: В статье анализируются роль спортивных соревнований в развитии мастерства спортсменов, методические основы судейской деятельности и психолого-педагогическое воздействие соревнований. Доказано, что организация соревновательного процесса, системы оценки и квалификация судей напрямую влияют на спортивные результаты.

Ключевые слова: *спортивное мастерство, соревновательный процесс, судейская деятельность, спортивная психология, система подготовки, критерии оценки, соревновательная среда.*

Abstract: *This article analyzes the role of sports competitions in the development of athletes' skills, the methodological foundations of refereeing activities, and the psychological and pedagogical impact of competitions. It is proven that the organization of the competition process, evaluation systems, and the qualifications of referees directly affect sports results.*

Keywords: *sports skills, competition process, refereeing activities, sports psychology, training system, evaluation criteria, competitive environment.*

KIRISH

Sport faoliyatining asosiy maqsadi sportchi mahoratini uzluksiz oshirish, ularni yuqori natijalarga erishishga tayyorlash va raqobatbardosh sportchilarni tarbiyalashdan iboratdir. Bu jarayonda musobaqalar sportchining jismoniy, psixologik va taktik tayyorgarligini sinovdan o'tkazuvchi muhim bosqich sifatida e'tirof etiladi. Sport musobaqalari shunchaki g'olib aniqlash vositasi emas, balki sportchi mahoratini kompleks tarzda baholaydigan pedagogik jarayondir [1].

Sportchi tayyorgarligining eng muhim omillaridan biri musobaqa faoliyati bo'lib, u sport mashg'ulotlari tizimining yakuniy bosqichini tashkil etadi. Musobaqalarda ishtirok etish sportchiga o'zining texnik, taktik va psixologik tayyorgarligini amalda sinash imkonini beradi. Har bir musobaqa sportchi uchun yangi tajriba, o'zini baholash va xatolarni tahlil qilish

maktabidir. Shu boisdan musobaqa faoliyatini to'g'ri tashkil etish va unga metodik yondashuv sport mahoratini oshirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega [2].

Sport musobaqalarining samaradorligi ko'p jihatdan hakamlik tizimiga bog'liq. Hakamlik faoliyati sport etikasi, adolat va professional baholash mezonlariga asoslanadi. Hakamning qarorlari sportchi ruhiyatiga, musobaqa kayfiyatiga hamda natijalarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli hakamlarning malakasi, ob'ektivligi va mas'uliyati sport sohasidagi hal qiluvchi omillardan biridir.

Bugungi kunda sport turlari bo'yicha musobaqalarni tashkil etish jarayoni xalqaro me'yorlarga asoslanib, ilmiy-metodik yondashuvlar bilan boyitilmoqda. Masalan, O'zbekiston Respublikasi Jismoniy tarbiya va sport vazirligi tomonidan joriy etilgan "Sport musobaqalarini tashkil etish va o'tkazish bo'yicha yagona nizom" sport tadbirlarining tizimli tashkil etilishiga xizmat qilmoqda[3].

Musobaqalar nafaqat sportchilarning mahoratini, balki ularning irodaviy sifatlarini, jamoada ishlash madaniyatini, raqobatga bardoshlilikni ham rivojlantiradi. Shuningdek, ular sportchi va murabbiy uchun o'zaro tahlil, strategiya va tayyorgarlik darajasini baholash imkoniyatini beradi.

Demak, sport musobaqalari va hakamlik faoliyati o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ular sportchi mahoratini oshirishning ajralmas tarkibiy qismlaridan biridir. Ushbu maqolada aynan shu jarayonlarning pedagogik, tashkiliy va psixologik jihatlari chuqur tahlil etiladi.

Asosiy qism

Sportchi tayyorgarligi jarayonida musobaqa eng samarali o'quv vositasidir. Chunki musobaqa sharoitida sportchi maksimal kuchini safarbar etadi, o'zini raqobat muhitida sinaydi va real natijalarni kuzatadi. Psixologik jihatdan musobaqa sportchini stressga bardoshlilikka, diqqatni jamlashga va g'alaba motivatsiyasini shakllantirishga o'rgatadi [4].

Murabbiylar fikricha, har bir musobaqa sportchi uchun amaliy nazorat mashg'uloti vazifasini bajaradi. Natijada sportchi o'zining kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi, tahlil qiladi va kelgusi mashg'ulotlarni yanada maqsadli rejalashtiradi.

Musobaqalarni o'tkazish tizimi sport turiga, yosh toifasiga va tayyorgarlik darajasiga qarab farqlanadi. Musobaqalarni to'g'ri tashkil etish uchun:

- qatnashchilarning tayyorgarlik darajasi baholanadi;
- jadval, reglament va qoidalar ishlab chiqiladi;
- hakamlar kengashi tayinlanadi;
- tibbiy va psixologik tayyorgarlik ta'minlanadi [5].

Hozirda sport musobaqalarini raqamli texnologiyalar yordamida boshqarish tajribasi kengaymoqda. Masalan, elektron protokollar, video-assistent hakam tizimi (VAR) yoki onlayn reyting platformalari baholashning shaffofligini oshiradi.

Hakam sport musobaqasining adolatli o'tishini ta'minlovchi eng muhim shaxsdir. Hakamlik faqat texnik qoidalarni nazorat qilish emas, balki sportchining psixologik holatiga ta'sir etuvchi pedagogik omildir. Tajribali hakam sportchining intizomini saqlaydi, musobaqaning ijobiy muhitini qo'llab-quvvatlaydi.

Hakamlar uchun muhim fazilatlar ob'ektivlik, halollik, tezkor qaror qabul qilish qobiliyati, sport etikasi va psixologik barqarorlikdir [6]. Shu sababli hakamlar doimiy malaka oshirish kurslaridan o'tadilar, xalqaro standartlarga muvofiq sertifikatlanadilar.

Musobaqalar yoshlarning irodaviy sifatlarini rivojlantiradi, ularni intizom, jamoaviylik, g'alabaga ishonch kabi fazilatlariga o'rgatadi. Shu bois sport musobaqalari nafaqat jismoniy, balki ma'naviy tarbiya vositasi ham hisoblanadi.

Pedagogik nuqtai nazardan musobaqa jarayoni:

- sportchini maqsad sari intilishga o'rgatadi;
- o'zini nazorat qilish va vaqtni boshqarish malakasini shakllantiradi;
- irodaviy sifatlarini kuchaytiradi [7].

O'zbekistonda sport sohasida musobaqalar tizimi muntazam takomillashtirib borilmoqda. Respublika miqyosida o'tkazilayotgan "Yoshlar o'yinlari", "Universiada", "Prezident sovrini uchun turnirlar" yosh sportchilar uchun katta maktab bo'lib xizmat qilmoqda.

Hakamlar tizimi ham bosqichma-bosqich modernizatsiya qilinmoqda. Jumladan, O'zbekiston Futbol Assotsiatsiyasi tomonidan 2023-yilda VAR tizimi joriy qilinib, xalqaro talablarga mos baholash tizimi shakllantirildi [8].

Sport musobaqalarining sifatini oshirish uchun quyidagi muammolarni hal etish zarur:

- hakamlar malakasini xalqaro darajada oshirish;
- baholash tizimlarida shaffoflikni ta'minlash;
- musobaqalarni ilmiy asosda rejalashtirish;
- sportchilar psixologiyasiga e'tibor kuchaytirish.

Kelajakda raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt tizimlari hakamlar faoliyatiga keng joriy qilinadi. Bu sportda adolat va ob'ektivlikni yangi bosqichga olib chiqadi.

Xulosa: Sport mahoratini oshirishda musobaqalar va hakamlar faoliyati o'zaro uzviy bog'liq jarayondir. Musobaqa sharoitida sportchi o'zining jismoniy, texnik, psixologik va irodaviy imkoniyatlarini sinovdan o'tkazadi. Hakam esa ushbu jarayonning adolatli va ob'ektiv kechishini ta'minlaydi. Shu sababli sport musobaqalarini ilmiy asosda tashkil etish, hakamlar malakasini oshirish va baholash tizimlarini raqamlashtirish sport tizimining samaradorligini oshiruvchi asosiy omillardir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. Mamatqulov, A. Sport mahoratini oshirish nazariyasi. – Toshkent: "Yangi asr avlodi", 2020. – 188 b.
2. Raxmonov, B. Sport mashg'ulotlarining psixologik asoslari. – Samarqand: Ziya nashr, 2021. – 156 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Jismoniy tarbiya va sport vazirligi. Sport musobaqalarini tashkil etish to'g'risidagi nizom. – Toshkent, 2022.

4. Ismoilov, D. Sportchilar motivatsiyasini rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2021. – 112 b.
5. Olimov, S. Musobaqa jarayonining pedagogik asoslari. – Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2020. – 134 b.
6. Pahlavonov, K. Hakamlilik faoliyatining nazariy asoslari. – Farg'ona: Ilm ziyo, 2022. – 140 b.
7. Karimova, N. Sportda irodaviy sifatlarni shakllantirish psixologiyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 128 b.
8. O'zbekiston Futbol Assotsiatsiyasi. VAR tizimi joriy etilishi to'g'risida hisobot. – Toshkent, 2023.